

החרמת תעודות זהות

החרמת תעודת זהות מתושב השטחים מהווה פגיעה חמורה באפשרותו לנהל אורח חיים תקין. כל תושב בשטחים, מגיל 16 ומעלה, חייב – על פי צו – לשאת עימו תעודת זהות⁶ תושב שאינו נושא עימו תעודת זהות עובר עבירה פלילית, והוא צפוי לעונש של שנת מאסר.

בשנה וחצי הראשונות של האינתיפאדה הוחרמו תעודות זהות של תושבי השטחים כדבר שבשיגרה על ידי גופים שונים: אנשי מחלקות המיסים במינהל האזרחי החרומו תעודות לעיתים קרובות והיתנו את החזרתן בתשלום חובו של התושב לרשויות המס. חיילים החרומו תעודות זהות על מנת לכפות על תושבים פעולות שונות ואף כפעולת ענישה. במהלך כל אלה אובדות תעודות רבות, ובכך נגרמים קשיים נוספים, ביזבוז זמן, הוצאות כספיות, עיכובים במחסומים ועוד. מאז הקמתו ועד 11 ביוני 1991 הגיעו אל המוקד 196 תלונות, שעניינן החרמת תעודות זהות.

באפריל 1989, ביוזמה משותפת של המוקד והאגודה לזכויות האזרח, הוגשה עתירה לבג"צ בשם שבעה תושבי השטחים, שפנו למוקד בטענה שתעודות זהות שלהם הוחרמו מהם ולא הוחזרו⁷. בעקבות העתירה הוציא מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון צו, שאמור היה להסדיר את נושא החרמת תעודות זהות⁸. לפי צו זה רשאי חייל להחרים מאדם את תעודת זהותו בשלושה מקרים בלבד:

1. לצורך הבטחת ביצועה של הוראה שניתנה לאותו אדם להסיר מן הדרך מחסום או מכשול המפריעים לשימוש באותה דרך.
2. לצורך הבטחת ביצועה של הוראה שניתנה לאותו אדם למחוק או להסיר כתובת, דגל או סימן אחר.
3. לצורך הבטחת התייצבותו של אותו אדם במקום מסוים במועד מסוים על פי הוראה שקיבל מאת

החייל. בהחרמת תעודת זהות לצורך הבטחת התייצבות תוחזר התעודה מיד לאחר ההתייצבות וההחזרה לא תותנה בביצוע פעולה נוספת כלשהי, כגון בתשלום מיסים, או כל כיוצא בזה.

עם החרמת התעודה חייב החייל למסור לבעליה מסמך המעיד על כך שהתעודה נלקחה. במסמך זה חייב החייל לרשום את פרטי האדם שתעודתו נלקחה, מועד החרמת התעודה, הסיבה להחרמתה, המקום והמועד בהם יוכל האדם לקבל את התעודה, משך תוקפו של המסמך וכן פרטי החייל שהחרים את התעודה. כן קובע הצו כי תוקף הזמן המירבי של המסמך החלופי הוא ל-96 שעות, ובתקופה זו ייחשב המסמך לתעודת זהות לכל דבר ועניין. יש להחזיר את תעודת זהות מיד עם ביצוע ההוראה שניתנה לתושב.

אלא שהוצאת הצו והנהלים החדשים לא הביאה לפיתרון הבעיה. למוקד המשיכו להגיע תלונות על החרמת תעודות זהות של תושבים ועל שימוש באמצעי זה בניגוד לנהלים שקבע הצו. בין היתר הוחרמו תעודות כדי לכפות על תושבים לטאטא כבישים או לשמור מפני יידוי אבנים כמו גם כדי להפעיל לחץ על בני משפחות של אנשים המבוקשים על-ידי כוחות הביטחון ובדרך זו לכפות על המבוקשים להסגיר עצמם⁹.

במאי 1990 עתרו המוקד והאגודה לזכויות האזרח שוב לבג"צ, בשם שישה מתושבי השטחים שתעודות זהות שלהם נלקחו כאמצעי לכפיית תשלום מיסים. בהודעה מטעם פרקליטות המדינה, שבאה בתשובה לעתירה, נמסר שתעודות זהות של ששת העותרים הושבו להם. באשר לשאלה העקרונית, נטען באותה הודעה, שהרשויות פועלות ללא הרף לאכיפת הצווים שהוצאו בעקבות העתירה הקודמת, ושלמעשה חל צמצום רב במספר התלונות שהגיעו לידי הרשויות בדבר החרמת תעודת זהות שלא כדין¹⁰.

נתוני הפניות אל המוקד בענין החרמת תעודת זהות מלמדות, שדווקא בתקופה שבין הבג"צ הראשון לשני היה מספר הפניות למוקד גבוה מבתקופות אחרות, באופן המעורר חשד שהוראות הבג"צ לא תמיד קוימו. לאחר העתירה השניה לבג"צ ניכרת ירידה במספר הפניות, אך מספרן דומה למספר הפניות בתקופה שלפני העתירה הראשונה לבג"צ.

6. סעיף 4 לצו בדבר תעודות זהות ומרשם אוכלוסין (יהודה ושומרון) (מסי 297), התשכ"ט - 1969.

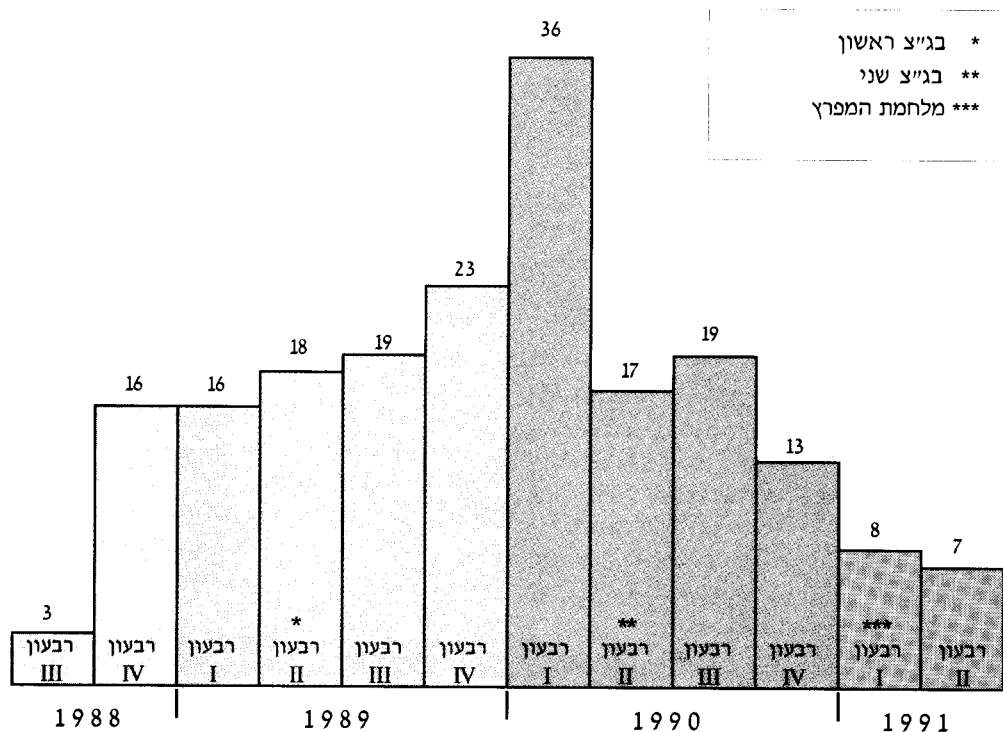
7. בג"צ 278/89.

8. צו בדבר הוראות בטחון מסי 1276 (תיקון מסי 59) מאי 1989.

9. ראה: בצלם, דף מידע יוני 1991.

10. בג"צ 2237/90 הודעה מטעם פרקליטות המדינה, ספטמבר 1990.

פניות למוקד בשל החרמת תעודות זהות [יולי 1988 – 11 ביוני 1991]

פנו בני המשפחה למוקד בבקשת עזרה. המוקד העביר את שמותיהם לאגודה לזכויות האזרח, שכללה אותם ברשימה שהועברה, במסגרת הדיון בבג"צ 278/89, ללשכת היועץ המשפטי לאיו"ש.

רק בספטמבר 1989 התקבלה תשובה מלשכת היועץ המשפטי. תעודה אחת, נאמר בתשובה, כבר הוחזרה לבעליה, שתיים נוספות נמצאות במינהל האזרחי ברמאללה ובעליהן יקבלו אותן אם יגשו לשם, והשלוש הנותרות לא נמצאו. אם יפנו השלושה למשרד המינהל האזרחי ברמאללה יקבלו הפניה ללשכה הנפתית למינהל האוכלוסין, שם יקבלו תעודות זהות חדשות. באוקטובר 1989 הגיעה הפרשה לסיומה, אך עד אז, במשך למעלה מחצי שנה נאלצו כל השישה לחיות ללא תעודות זהות. (תיק 720).

מקרה אופייני של החרמת תעודות זהות שלוותה ביטירטורי ביורוקרטי ממושך, הוא המקרה של משפחת ח' מסילווד. בסוף מאי 1989, החודש בו הוצא הצו בדבר החרמת תעודות זהות, הוטל עוצר על הכפר סילווד ובשעה 04:00 נקראו כל הגברים מעל גיל 16 להתייצב ברחבת בית הספר של הכפר. ברחבה עמדו קציני המינהל האזרחי ובדקו מי מהנוכחים חייב בתשלום מיסים. שישה בני משפחת ח' נמצאו חייבים, תעודות זהות שלהם נלקחו והם הוכנסו לאחד החדרים בבית הספר, שם הושארו עד 13:30, שעת הסרת העוצר. משם נלקחו השישה למשרדי המינהל האזרחי ברמאללה, ושם הוחזקו עד הערב. מששחררו לא הוחזרו להם תעודות זהות. בני המשפחה פנו ארבע פעמים למינהל בבקשה שיושבו להם תעודות זהות, אך לא נענו. בראשית יוני 1989